

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a opta)

18 ianuarie 2024*

„Trimitere preliminară – Agricultură – Politica agricolă comună (PAC) – Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală (FEADR) – Măsuri de sprijin pentru dezvoltarea rurală – Regulamentul (CE) nr. 1974/2006 – Contract de închiriere sau de arendare – Contract de închiriere încheiat între o administrație municipală și beneficiarul unui ajutor – Angajamente pe cinci ani – Rezilierea contractului de închiriere ca urmare a unei modificări legislative – Obligația de a rambursa o parte sau întregul ajutor primit – Imposibilitatea de a adapta angajamentele la o nouă situație a exploatației – Noțiunile de «forță majoră» și de «circumstanțe excepționale» – Noțiunea de «expropriere a exploatației»”

În cauza C-656/22,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Varhoven administrativen sad (Curtea Administrativă Supremă, Bulgaria), prin decizia din 28 septembrie 2022, primită de Curte la 19 octombrie 2022, în procedura

Askos Properties EOOD

împotriva

Zamestnik izpalnitelen direktor na Darzhaven fond „Zemedelie”,

CURTEA (Camera a opta),

compusă din domnul M. Safjan, îndeplinind funcția de președinte de cameră, și domnii N. Jääskinen și M. Gavalec (raportor), judecători,

avocat general: domnul G. Pitruzzella,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru Zamestnik izpalnitelen direktor na Darzhaven fond „Zemedelie”, de Y. Kancheva;
- pentru Comisia Europeană, de G. Koleva și A. Sauka, în calitate de agenți,

* Limba de procedură: bulgara.

având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 2 alineatul (2) litera (f) din Regulamentul (UE) nr. 1306/2013 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 decembrie 2013 privind finanțarea, gestionarea și monitorizarea politicii agricole comune și de abrogare a Regulamentelor (CEE) nr. 352/78, (CE) nr. 165/94, (CE) nr. 2799/98, (CE) nr. 814/2000, (CE) nr. 1290/2005 și (CE) nr. 485/2008 ale Consiliului (JO 2013, L 347, p. 549), precum și a articolului 47 alineatul (3) din Regulamentul (UE) nr. 1305/2013 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 decembrie 2013 privind sprijinul pentru dezvoltare rurală acordat din Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală (FEADR) și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1698/2005 al Consiliului (JO 2013, L 347, p. 487).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Askos Properties EOOD, societate de drept bulgar, pe de o parte, și Zamestnik izpalnitelen direktor na Darzhaven fond „Zemedelie” (directorul executiv adjunct al Fondului național agricol, Bulgaria), pe de altă parte, în legătură cu o decizie prin care se impune acestei societăți rambursarea a 50 % dintr-o subvenție primită de societatea menționată în temeiul măsurii 211 din Programul de dezvoltare rurală 2007-2013.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

Regulamentul (CE) nr. 1698/2005

- 3 Regulamentul (CE) nr. 1698/2005 al Consiliului din 20 septembrie 2005 privind sprijinul pentru dezvoltare rurală acordat din Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală (FEADR) (JO 2005, L 277, p. 1, Ediție specială, 03/vol. 66, p. 101) a fost abrogat prin Regulamentul nr. 1305/2013. Cu toate acestea, în temeiul articolului 88 din Regulamentul nr. 1305/2013, Regulamentul nr. 1698/2005 continua să se aplice operațiunilor implementate în temeiul programelor aprobate de Comisia Europeană în temeiul regulamentului respectiv înainte de 1 ianuarie 2014.
- 4 Articolul 36 din Regulamentul nr. 1698/2005, intitulat „Măsuri”, prevede:

„Ajutorul prevăzut în prezenta secțiune se referă la:

(a) măsurile axate pe utilizarea durabilă a terenurilor agricole, grație:
(i) plăților destinate agricultorilor din zonele montane care urmăresc să compenseze handicapurile naturale;
(ii) plăților destinate agricultorilor din zonele care prezintă handicapuri, altele decât zonele montane;

[...]

[...]

- 5 Articolul 37 din acest regulament, intitulat „Plăți destinate să compenseze handicapurile naturale din zonele montane și plăți în favoarea altor zone care prezintă handicapuri”, prevedea:

„(1) Plățile prevăzute la articolul 36 litera (a) punctele (i) și (ii) se acordă anual pe hectar de suprafață agricolă utilă [...] în sensul Deciziei 2000/115/CE a Comisiei din 24 noiembrie 1999 privind definițiile caracteristicilor, lista produselor agricole, excepțiile de la definiții, precum și regiunile sau districtele care au legătură cu anchetele privind structura exploatațiilor agricole [(JO 2000, L 38, p. 1, Ediție specială, 03/vol. 30, p. 311)].

Acestea sunt destinate să compenseze costurile suplimentare suportate de către agricultori, precum și pierderea de venituri generate de handicapul zonei în cauză pentru producția agricolă.

(2) Plățile se acordă exploatanților care se angajează să își desfășoare activitatea agricolă în zonele delimitate în conformitate cu articolul 50 alineatele (2) și (3) în cursul unei perioade de minimum cinci ani de la prima plată.

[...]

Regulamentul nr. 1974/2006

- 6 Regulamentul (CE) nr. 1974/2006 al Comisiei din 15 decembrie 2006 de stabilire a normelor de aplicare a Regulamentului (CE) nr. 1698/2005 al Consiliului privind sprijinul pentru dezvoltare rurală acordat din Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală (FEADR) (JO 2006, L 368, p. 15, Ediție specială, 03/vol. 80, p. 133), astfel cum a fost modificat prin Regulamentul (CE) nr. 434/2007 al Comisiei din 20 aprilie 2007 (JO 2007, L 104, p. 8) (denumit în continuare „Regulamentul nr. 1974/2006”), a fost abrogat prin Regulamentul delegat (UE) nr. 807/2014 al Comisiei din 11 martie 2014 de completare a Regulamentului (UE) nr. 1305/2013 al Parlamentului European și al Consiliului privind sprijinul pentru dezvoltare rurală acordat din Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală (FEADR) și de introducere a unor dispoziții tranzitorii (JO 2014, L 227, p. 1). Cu toate acestea, în temeiul articolului 19 din Regulamentul delegat nr. 807/2014, Regulamentul nr. 1974/2006 rămânea aplicabil în cazul operațiunilor puse în aplicare în conformitate cu programele aprobate de Comisie în temeiul Regulamentului (CE) nr. 1698/2005 înainte de 1 ianuarie 2014.

- 7 Considerentul (37) al Regulamentului nr. 1974/2006 enunța:

„Este oportun a se adopta norme comune mai multor măsuri, în special în ceea ce privește punerea în aplicare a operațiunilor integrate, măsurile de investiții, transferurile de exploatații în timpul perioadei de îndeplinire a unui angajament care constituie condiția de acordare a unui sprijin, creșterea suprafeței exploatațiilor și definiția diferitelor categorii de cazuri de forță majoră sau de situații excepționale.”

- 8 Acest regulament cuprindea un capitol III, intitulat „Măsuri de dezvoltare rurală”, a cărui secțiune 2, intitulată „Dispoziții comune aplicabile mai multor măsuri”, cuprindea articolele 42-47 din acesta.

9 Potrivit articolului 45 alineatul (4) din regulamentul menționat:

„În cazul în care beneficiarul se găsește în imposibilitatea de a continua să-și onoreze angajamentele luate deoarece exploatarea face obiectul unei comasări sau a unor măsuri de amenajare funciară decise sau aprobate de autoritățile publice competente, statele membre iau măsurile necesare pentru a permite adaptarea angajamentelor la noua situație a exploatarei. În cazul în care adaptarea se dovedește imposibil de realizat, angajamentul încetează fără a se solicita o rambursare pentru perioada în care angajamentul a fost efectiv.”

10 Articolul 47 din Regulamentul nr. 1974/2006 avea următorul cuprins:

„(1) Statele membre pot recunoaște, în special, următoarele categorii de cazuri de forță majoră sau de împrejurări excepționale, în care nu vor solicita rambursarea unei părți sau a întregului ajutor primit de către beneficiar:

- (a) decesul beneficiarului;
- (b) incapacitatea profesională pe termen lung a beneficiarului;
- (c) exproprierea unei părți importante a exploatarei, în cazul în care această expropriere nu era previzibilă la data subscrierii la respectivul angajament;
- (d) catastrofă naturală gravă, cu efecte notabile asupra terenurilor exploatarei;
- (e) distrugerea accidentală a construcțiilor destinate creșterii animalelor din exploatare;
- (f) o epizootie care afectează o parte sau întregul efectiv de animale al agriculturii.

(2) Beneficiarul sau succesorul său în drepturi notifică în scris autorității competente cazurile de forță majoră sau împrejurările excepționale, în termen de 10 zile lucrătoare de la data în care aceștia sunt în măsură să facă acest lucru și anexează, la cererea autorității competente, documentele justificative corespunzătoare.”

Regulamentul nr. 1305/2013

11 Considerentul (36) al Regulamentului nr. 1305/2013 enunță:

„Anumite măsuri legate de suprafețe prevăzute în prezentul regulament implică asumarea de către beneficiari a unor angajamente pe o perioadă de cel puțin cinci ani. În cursul perioadei respective, este posibil ca situația exploatarei sau a beneficiarilor să se modifice. Prin urmare, ar trebui prevăzute norme pentru a stabili ce ar trebui să se întâmple în asemenea cazuri.”

12 Articolul 47 din acest regulament, intitulat „Norme privind plățile în funcție de suprafață”, prevede la alineatele (3) și (4):

„(3) În cazul în care beneficiarul nu mai poate să-și onoreze angajamentele luate deoarece exploatarea sau o parte din exploatare face obiectul unei reparcelări, al unor măsuri publice de comasare a terenurilor sau al unor măsuri de comasare a terenurilor aprobate de autoritățile publice competente, statele membre iau măsurile necesare pentru a permite adaptarea angajamentelor la noua situație a exploatarei. În cazul în care adaptarea se dovedește imposibil de

realizat, angajamentul încetează și rambursarea nu este solicitată pentru perioada în care angajamentul a produs efecte.

(4) Rambursarea ajutorului primit nu se solicită în cazuri de forță majoră și în circumstanțe excepționale, astfel cum sunt menționate la articolul 2 din Regulamentul (UE) nr. 1306/2013.”

Regulamentul nr. 1306/2013

13 Considerentul (5) al Regulamentului nr. 1306/2013 enunță:

„Pentru a asigura coerența dintre practicile statelor membre și aplicarea armonizată a clauzei de forță majoră de către statele membre, prezentul regulament ar trebui să prevadă, după caz, derogări în cazuri de forță majoră și în circumstanțe excepționale, precum și o listă neexhaustivă de cazuri posibile de forță majoră și de circumstanțe excepționale care trebuie recunoscute de autoritățile naționale competente. Autoritățile respective ar trebui să ia decizii cu privire la cazurile de forță majoră sau la circumstanțele excepționale de la caz la caz, pe baza dovezilor relevante, și aplicând conceptul de forță majoră în contextul dreptului Uniunii în domeniul agricol, inclusiv în lumina jurisprudenței Curții de Justiție.”

14 Articolul 2 din acest regulament, intitulat „Termeni utilizați în prezentul regulament”, prevede la alineatul (2):

„În sensul finanțării, al gestionării și al monitorizării [politicii agricole comune (PAC)], «forță majoră» și «circumstanțele excepționale» sunt recunoscute, în special, în următoarele cazuri:

- (a) decesul beneficiarului;
- (b) incapacitatea profesională pe termen lung a beneficiarului;
- (c) o catastrofă naturală gravă care afectează puternic exploatarea agricolă;
- (d) distrugerea accidentală a clădirilor destinate creșterii animalelor, aflate pe exploatare;
- (e) o epizootie sau o boală a plantelor care afectează parțial sau integral șeptelul sau, respectiv, culturile beneficiarului;
- (f) exproprierea întregii exploatare agricole sau a unei mari părți a acesteia, dacă exproprierea respectivă nu ar fi putut fi anticipată la data depunerii cererii.”

15 Potrivit articolului 121 din Regulamentul nr. 1306/2013:

„(1) Prezentul regulament intră în vigoare la data publicării în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*.

Se aplică de la 1 ianuarie 2014.

(2) Cu toate acestea, următoarele dispoziții se aplică după cum urmează:

- (a) articolele 7, 8, 16, 25, 26 și 43 începând cu 16 octombrie 2013;

- (b) articolele 18 și 40, pentru cheltuielile efectuate, începând cu 16 octombrie 2013;
- (c) articolul 52 începând cu 1 ianuarie 2015.”

Dreptul bulgar

ZSPZZ

- 16 Articolul 37i din zakon za sobstvenostta i polzvaneto na zemedelskite zemi (Legea privind proprietatea și exploatarea terenurilor agricole) (DV nr. 17 din 1 martie 1991, denumită în continuare „ZSPZZ”) are următorul cuprins:

„(1) Pășunile, fânețele și pajiștile fondului funciar al statului și ale fondului funciar comunal sunt închiriate sau date în arendă, în conformitate cu articolul 24a alineatul (2), proprietarilor sau utilizatorilor de exploatații de creștere care dețin animale erbivore înregistrate în sistemul integrat de informații al Balgarska agentsia po bezopasnost na hranite [Agenția bulgară pentru siguranța alimentară], în funcție de numărul și de tipul de animale înregistrate, la un preț stabilit printr-un mecanism de piață. Pășunile, fânețele și pajiștile fondului funciar al statului și ale fondului funciar comunal sunt închiriate sau date în arendă unor persoane care nu au datorii fiscale, nici datorii față de Fondul național agricol, fondul funciar al statului sau fondul funciar comunal, nici obligații referitoare la terenuri în temeiul articolului 37c alineatul (3) punctul 2.

[...]

(4) Pășunile, fânețele și pajiștile sunt repartizate între persoanele îndreptățite care au crescătorii înregistrate în zona funciară respectivă, în funcție de numărul și de tipul de animale erbivore înregistrate, în funcție de pășunile, de fânețele și de pajiștile deținute sau utilizate în mod legal, dar în limita a 15 decari pe unitate vită mare în proprietățile din primele șapte categorii și/sau a 30 de decari pe unitate vită mare în proprietățile din categoriile a opta-a zecea. Persoanelor eligibile care cresc bovine pentru producția de carne și animale din rasele indigene (autohtone) li se atribuie până la 20 de decari pe cap de animal în proprietățile din primele șapte categorii și până la 40 de decari pe cap de animal în proprietățile din categoriile a opta-a zecea. Persoanele îndreptățite care cresc bovine pentru lapte sau carne, ovine și/sau caprine aprobate pentru un sprijin în cadrul activităților submăsurilor «Plăți pentru conversia la agricultura ecologică» și «Plăți pentru menținerea agriculturii ecologice» incluse în componenta «creșterea ecologică a animalelor» li se atribuie terenuri de până la 0,15 unități vită mare pe hectar, indiferent de categoria proprietății.”

Legea de modificare a ZSPZZ

- 17 Articolul 15 din dispozițiile tranzitorii și finale ale Legii de modificare a ZSPZZ prevede:

„(1) Beneficiarii care au încheiat, înainte de 24 februarie 2015, contracte de închiriere sau de arendare a pășunilor, a fânețelor și a pajiștilor fondului funciar al statului și ale fondului funciar comunal sunt obligați să aducă contractele în conformitate cu cerințele articolului 37i alineatele (1) și (4) înainte de 1 februarie 2016.

(2) Beneficiarii aprobați în cadrul părții prevăzute la articolul 3 alineatul (3) din Ordinul nr. 4 din 24 februarie 2015 privind punerea în aplicare a măsurii 11 „Agricultură ecologică” din Programul de dezvoltare rurală 2014-2020 [...] care au încheiat, înainte de 24 februarie 2015, contracte de închiriere sau de arendare a pășunilor, a fânețelor și a pajiștilor ale fondului funciar al statului și ale fondului funciar comunal și pentru care toate animalele erbivore și pășunile sunt autorizate pentru sprijin sunt obligați, înainte de 1 februarie 2016, să aducă contractele în conformitate cu cerințele articolului 37i alineatul (1), cu respectarea raportului de cel puțin 0,15 unități animale pe hectar, indiferent de categorie.

(3) Contractele de închiriere sau de arendare a pășunilor, a fânețelor și a pajiștilor ale fondului funciar al statului și ale fondului funciar comunal, care nu sunt aduse în conformitate în termenul prevăzut la alineatul (1) sau (2), sunt reziliate de primarul comunei sau de directorul Direcției Regionale Agricultură.”

Ordinul nr. 11/2008

- 18 Naredba n° 11 za usloviata i reda za prilagane na myarka 211 „Plashtania na zemedelski stopani za prirodni ogranichenia v planinskite rayoni” i myarka 212 „Plashtania na zemedelski stopani v rayoni s ogranichenia, razlichni ot planinskite rayoni” ot Programata za razvitie na selskite rayoni za perioda 2007-2013 (Ordinul nr. 11 privind condițiile și normele de punere în aplicare a măsurii 211 „Plăți destinate agricultorilor din zonele montane care urmăresc compensarea handicapurilor naturale” și a măsurii 212 „Plăți destinate agricultorilor din zonele care prezintă handicapuri, altele decât zonele montane” din Programul de dezvoltare rurală pentru perioada 2007-2013) din 3 aprilie 2008 (DV nr. 40 din 18 aprilie 2008, denumit în continuare „Ordinul nr. 11/2008”), adoptat de ministrul agriculturii și alimentației, prevede la articolul 1 alineatul (1):

„Prezentul ordin reglementează condițiile și normele de punere în aplicare a următoarelor măsuri din Programul de dezvoltare rurală 2007-2013, finanțat din Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală:

- (1) «Plăți destinate agricultorilor din zonele montane care urmăresc compensarea handicapurilor naturale»
 - (2) «Plăți destinate agricultorilor din zonele care prezintă handicapuri, altele decât zonele montane».”
- 19 Potrivit articolului 2 din acest ordin, agricultorii care au prezentat o cerere de sprijin pentru una dintre măsurile prevăzute la articolul 1 alineatul (1) din acesta desfășoară o activitate agricolă în zonele montane sau în zonele care prezintă handicapuri, altele decât zonele montane, pe toată durata sprijinului.
- 20 Articolul 4 din ordinul menționat prevede la alineatul (1):

„[...] Solicitanții de sprijin în temeiul prezentului ordin sunt obligați:

[...]

3. să prezinte în fiecare an după prima plată compensatorie o cerere de sprijin declarând în cadrul acesteia terenuri situate în zona defavorizată în cauză;

[...]"

21 Potrivit articolului 14 din Ordinul nr. 11/2008:

„(1) Un agricultor care nu depune o cerere de sprijin financiar în perioada de angajament de cinci ani este exclus de la beneficiul ajutorului în temeiul prezentului ordin și este obligat să restituie cuantumurile primite cu titlu de plăți compensatorii pentru zonele defavorizate până la acest moment sau o parte din aceste cuantumuri, în funcție de anul în cursul căruia a pus capăt participării sale la măsuri, după cum urmează:

1. după primul an, 100 %;
2. după al doilea an, 75 %;
3. după al treilea an, 50 %;
4. după al patrulea an, 25 %.

[...]

(3) Fondurile menționate la alineatul (1) se recuperează, împreună cu dobânda legală, de la data notificării către agricultor a obligației de rambursare a acestui quantum până la data rambursării efective sau a deducerii efective a quantumului respectiv.”

22 Articolul 15 din acest ordin are următorul cuprins:

„(1) În cazuri de forță majoră sau de circumstanțe excepționale, articolul 14 nu se aplică, angajamentul este reziliat și nu se solicită nicio rambursare parțială sau totală a ajutorului primit de agricultor.

(2) Cazurile de forță majoră sau de circumstanțe excepționale, precum și dovezile pertinente (documente emise de autoritatea administrativă competentă) sunt notificate în scris Fondului național agricol – Agenția de plată de către agricultor, de orice altă persoană mandatată de acesta sau de moștenitorul său în termen de 10 de zile lucrătoare de la data la care agricultorul, mandatarul acestuia sau moștenitorul său este în măsură să facă acest lucru.”

23 Potrivit dispozițiilor complementare, în sensul ordinului menționat, „forță majoră” sau „circumstanțe excepționale” înseamnă:

- a) decesul beneficiarului;
- b) incapacitatea profesională pe termen lung a beneficiarului;
- c) exproprierea unei mari părți a exploatației, dacă acest lucru nu era previzibil la data subscrierii la respectivul angajament;
- d) o catastrofă naturală majoră care afectează grav terenurile exploatației;

[...]"

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 24 Din anul 2013 până în anul 2015, Askos Properties a depus mai multe cereri de sprijin financiar la Fondul național agricol în temeiul măsurii 211 din Programul de dezvoltare rurală 2007-2013.
- 25 În acest cadru, ea s-a angajat să mențină terenurile agricole comunale, închiriate în cursul anului 2012 prin contracte de închiriere încheiate pentru cinci ani cu două comune bulgare, în bune condiții agricole și de mediu, precum și să exercite o activitate agricolă în zona defavorizată în cauză pentru o perioadă de cel puțin cinci ani consecutivi.
- 26 Pentru anul 2013, Askos Properties nu a primit subvenție. Pentru anii 2014 și 2015, cuantumurile care i-au fost alocate erau de 15 866 de leve bulgărești (BGN) (aproximativ 8 112 de euro) și, respectiv, de 21 796 BGN (aproximativ 11 144 de euro).
- 27 În cursul anului 2015, a fost adoptată o modificare a articolului 37i alineatele (1) și (4) din ZSPZZ pentru ca pășunile, fânețele și pajiștile fondurilor funciare ale statului sau ale comunelor să fie închiriate sau distribuite exclusiv proprietarilor sau utilizatorilor de exploatații care dețin erbivore, în funcție de numărul și de tipul de animale pe care le-au înregistrat.
- 28 Un termen până la 1 februarie 2016 a fost acordat utilizatorilor terenurilor care au încheiat, înainte de 24 februarie 2015, un contract de închiriere sau de arendare pentru pășuni, fânețe și pajiști aparținând unor fonduri funciare ale statului sau ale comunelor pentru a aduce un astfel de contract în conformitate cu noile cerințe în vigoare prevăzute de modificarea menționată.
- 29 Întrucât aceste cerințe nu au fost respectate de Askos Properties, cele două comune în cauză au reziliat, în cursul anului 2016, contractele de arendare de terenuri agricole încheiate cu această societate.
- 30 Directorul executiv adjunct al Fondului național agricol a emis, la 23 ianuarie 2020, un act de constatare a unei creanțe publice a statului față de Askos Properties, în cuantum de 18 831 BGN (aproximativ 9 628 de euro), reprezentând 50 % din cuantumul total care îi fusese plătit în temeiul măsurii 211 pentru campaniile de dezvoltare rurală 2013-2015.
- 31 Întrucât acțiunea introdusă împotriva acestui act a fost respinsă prin hotărârea pronunțată de Administrativen sad Sofia-grad (Tribunalul Administrativ din Sofia, Bulgaria), Askos Properties a formulat recurs împotriva acestei hotărâri la Varhoven administrativen sad (Curtea Administrativă Supremă, Bulgaria), instanța de trimitere.
- 32 În recursul formulat, Askos Properties susține că rezilierea contractelor de închiriere de către comunele în cauză constituie un „caz de forță majoră” și/sau o „circumstanță excepțională” în sensul articolului 15 din Ordinul nr. 11/2008, astfel încât nu ar fi obligată să ramburseze subvenția primită.
- 33 Instanța de trimitere ridică, pe de o parte, problema dacă rezilierea contractelor de închiriere, intervenită în urma unei modificări a legislației naționale care nu putea fi anticipată de beneficiar la data angajamentului său, poate fi calificată drept „caz de forță majoră” sau drept „circumstanță excepțională” sau chiar drept „expropriere”, în sensul articolului 2 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1306/2013.

- 34 Pe de altă parte, aceasta ridică problema dacă astfel de rezilieri ale contractelor de închiriere intră sub incidența dispozițiilor articolului 47 alineatul (3) din Regulamentul nr. 1305/2013.
- 35 În aceste condiții, Varhoven administrativen sad (Curtea Administrativă Supremă) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

- „1) Cum trebuie interpretat articolul 2 alineatul (2) litera (f) din Regulamentul [nr. 1306/2013], potrivit căruia, în sensul finanțării, al gestionării și al monitorizării PAC, «forța majoră» și «circumstanțele excepționale» sunt recunoscute în special în următoarele cazuri – exproprierea întregii exploatații sau a unei mari părți a acesteia –, dacă exproprierea respectivă nu ar fi putut fi anticipată la data depunerii cererii? Mai precis, rezilierea unui contract încheiat între o autoritate comună și un beneficiar al măsurii 211 «Plăți destinate agricultorilor din zonele montane care urmăresc să compenseze handicapurile naturale» din cadrul Programului de dezvoltare rurală 2007-2013 și referitor la dreptul de utilizare a terenurilor agricole comunale (pășuni, fânețe și pajiști) constituie un caz de forță majoră sau circumstanțe excepționale ori chiar o expropriere a întregii exploatații sau a unei mari părți a acesteia, în cazul în care o astfel de reziliere este rezultatul unei modificări a legislației bulgare care nu putea fi anticipată de către beneficiar la momentul asumării angajamentului?
- 2) Ipoteza prevăzută la articolul 47 alineatul (3) din Regulamentul [nr. 1305/2013] [apare] atunci când se reziliază un contract de arendare a unor terenuri comunale, pe care beneficiarul le-a luat în arendă în cadrul măsurii 21[1] «Plăți destinate agricultorilor din zonele montane care urmăresc să compenseze handicapurile naturale», dacă rezilierea respectivă a avut loc în aplicarea unei modificări a legislației naționale – modificare și completare efectuate prin Legea de modificare și completare a [ZSPZZ] care a introdus cerința deținerii unei exploatații de creștere a animalelor și declararea de către fermier a unui anumit număr de animale de fermă la Autoritatea bulgară pentru siguranță alimentară (Balgarska agentsia po bezопасnost na hranite), în proporțiile prevăzute la articolul [37i] alineatul (4) din [ZSPZZ], pentru închirierea sau arendarea terenurilor comunale –, modificarea neputând fi anticipată la luarea angajamentului nici de beneficiar, nici de autoritatea administrativă?”

Cu privire la întrebările preliminare

Observații introductive

- 36 Potrivit unei jurisprudențe constante, în cadrul procedurii de cooperare între instanțele naționale și Curte instituite la articolul 267 TFUE, este de competența acesteia din urmă să ofere instanței naționale un răspuns util, care să îi permită să soluționeze litigiul cu care este sesizată. Din această perspectivă, Curtea trebuie, dacă este cazul, să reformuleze întrebările care îi sunt adresate. În plus, Curtea poate fi pusă în situația de a lua în considerare norme de drept al Uniunii la care instanța națională nu a făcut referire în enunțul întrebării sale (Hotărârea din 7 septembrie 2023, Groenland Poultry, C-169/22, EU:C:2023:638, punctul 47 și jurisprudența citată).
- 37 Din cererea de decizie preliminară reiese că aplicarea Ordinului nr. 11/2008 în litigiul aflat pe rolul instanței de trimitere nu este contestată. Trebuie amintit că, potrivit articolului 1 alineatul (1) din ordinul menționat, acesta reglementează condițiile și normele de punere în aplicare, printre altele, a măsurii 211 din Programul de dezvoltare rurală 2007-2013, finanțat din Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală (FEADR).

- 38 Or, în temeiul articolului 88 din Regulamentul nr. 1305/2013, care a abrogat Regulamentul nr. 1698/2005, acesta din urmă continua să se aplice operațiunilor implementate în temeiul programelor aprobate de Comisie în temeiul regulamentului respectiv înainte de 1 ianuarie 2014. De asemenea, potrivit articolului 19 din Regulamentul delegat nr. 807/2014, care a abrogat Regulamentul nr. 1974/2006, acesta din urmă rămâne aplicabil în cazul operațiunilor puse în aplicare în conformitate cu programele aprobate de Comisie în temeiul Regulamentului nr. 1698/2005 înainte de 1 ianuarie 2014.
- 39 Dat fiind că măsura 211 din Programul de dezvoltare rurală 2007-2013 constituie o astfel de operațiune și că sunt în discuție în litigiul principal obligații de menținere a terenurilor agricole și de exercitare a unei activități agricole, într-o zonă defavorizată, timp de cel puțin cinci ani consecutivi, împrejurările nerespectării acestor obligații trebuie apreciate în raport cu dispozițiile Regulamentului nr. 1698/2005 și ale Regulamentului nr. 1974/2006 (a se vedea în acest sens Hotărârea din 8 mai 2019, Järvelaev, C-580/17, EU:C:2019:391, punctele 37, 38 și 42).
- 40 Trebuie adăugat că, atunci când recuperarea sumelor plătite în mod nejustificat în cadrul unui program de ajutor, aprobat și cofinanțat de FEADR în perioada de programare 2007-2013, intervine după sfârșitul acestei perioade de programare, și anume după 1 ianuarie 2014, această recuperare trebuie să se întemeieze pe dispozițiile Regulamentului nr. 1306/2013 (a se vedea în acest sens Hotărârea din 8 mai 2019, Järvelaev, C-580/17, EU:C:2019:391, punctul 42). Cu toate acestea, cererea de decizie preliminară nu privește modalitățile de recuperare a cuantumurilor alocate Askos Properties pentru campaniile 2014 și 2015.
- 41 În aceste condiții, trebuie să se considere că întrebările preliminare adresate Curții în prezenta cauză vizează dispozițiile Regulamentului nr. 1974/2006.

Cu privire la prima întrebare

- 42 Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 47 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1974/2006 trebuie interpretat în sensul că rezilierea de către o administrație comunală a unui contract de închiriere sau de arendare privind un teren agricol, încheiat pe o perioadă de cinci ani cu beneficiarul unui ajutor agricol care a fost acordat în cadrul unor programe de dezvoltare rurală ale unui stat membru la finanțarea cărora a contribuit FEADR, intervine ca urmare a unei modificări a legislației naționale care a introdus noi cerințe ce condiționează menținerea unor astfel de contracte, intră sub incidența noțiunii de „caz de forță majoră” sau a celei de „împrejurări excepționale”, în sensul articolului 47 alineatul (1) menționat, în special un caz de „expropriere a exploatației”, în sensul acestui articol 47 alineatul (1) litera (c).
- 43 Articolul 47 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1974/2006 prevede că statele membre pot recunoaște în special categoriile prevăzute la acest alineat (1) literele (a)-(f) de cazuri de forță majoră sau de împrejurări excepționale în care nu vor solicita rambursarea unei părți sau a întregului ajutor primit de către beneficiar.
- 44 Această dispoziție prevede o excepție facultativă de la principiul rambursării ajutorului de către beneficiar în cazul nerespectării angajamentului luat de acest beneficiar ca o condiție de acordare a ajutorului menționat în cursul perioadei de îndeplinire a acestui angajament.

- 45 În speță, informațiile cuprinse în decizia de trimitere nu permit să se stabilească fără echivoc dacă, în conformitate cu ceea ce reiese din articolul 15 alineatul (1) din Ordinul nr. 11/2008, excepția prevăzută la articolul 47 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1974/2006 este pusă în aplicare, în dreptul bulgar, astfel încât să intre sub incidența acesteia toate cazurile de forță majoră sau de împrejurări excepționale, în sensul articolului 47 alineatul (1) menționat, sau dacă domeniul de aplicare al acestei excepții este limitat numai la ipotezele vizate de dispozițiile complementare ale acestui ordin, printre care figurează cea a „exproprierii exploatației”.
- 46 Pentru a oferi instanței de trimitere un răspuns util în orice situație, trebuie să se răspundă la întrebare atât în ceea ce privește noțiunea de „caz de forță majoră” sau cea de „împrejurări excepționale”, în sensul articolului 47 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1974/2006, cât și în ceea ce privește categoria specială a „exproprierii exploatației”, care figurează la litera (c) a acestei dispoziții, înțelegându-se că va reveni acestei instanțe sarcina de a verifica sfera exactă a punerii în aplicare în dreptul său național a articolului 47 alineatul (1) menționat.
- 47 În ceea ce privește, în primul rând, aspectul dacă rezilierea contractelor de închiriere în discuție în litigiul principal poate constitui un „caz de forță majoră” sau o „împrejurare excepțională” în sensul articolului 47 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1974/2006, trebuie amintit că, în contextul FEADR, Curtea a statuat deja că constituie un caz de forță majoră orice eveniment cauzat de împrejurări străine operatorului, neobișnuite și imprevizibile, ale căror consecințe nu ar fi putut să fie evitate, în pofida tuturor diligențelor depuse de acesta din urmă (Hotărârea din 17 decembrie 2015, Szemerey, C-330/14, EU:C:2015:826, punctul 58, Hotărârea din 16 februarie 2023, Zamestnik Izpalnitelen direktor na Darzhaven fond „Zemedelie”, C-343/21, EU:C:2023:111, punctul 58, și Hotărârea din 7 septembrie 2023, Groenland Poultry, C-169/22, EU:C:2023:638, punctul 39).
- 48 Din considerentul (37) și din articolul 47 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1974/2006 rezultă că lista vizată de această din urmă dispoziție nu este exhaustivă și că noțiunea de „cazuri de forță majoră” sau cea de „împrejurări excepționale”, în sensul dispoziției menționate, poate acoperi așadar cazurile care nu figurează pe această listă. Astfel, în funcție de circumstanțele cauzei principale, comportamentele autorităților publice pot constitui de asemenea un „caz de forță majoră” sau o „împrejurare excepțională” (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 decembrie 1993, Huygen și alții, C-12/92, EU:C:1993:914, punctul 31).
- 49 Trebuie arătat că, deși lista menționată nu conține decât fapte obiective, persoana interesată care se prevalează de existența unui „caz de forță majoră” sau de „împrejurări excepționale” trebuie să fie de asemenea în măsură să demonstreze că s-a protejat față de consecințele evenimentului neobișnuit, conform jurisprudenței amintite la punctul 47 din prezenta hotărâre, luând măsuri adecvate, fără a accepta sacrificii excesive (a se vedea în acest sens Hotărârea din 19 iunie 2019, RF/Comisia, C-660/17 P, EU:C:2019:509, punctul 37 și jurisprudența citată).
- 50 Rezultă că revine instanței de trimitere sarcina de a aprecia, pe de o parte, dacă modificarea legislației naționale care introduce noi cerințe la articolul 37i din ZSPZZ, a căror respectare este o condiție pentru menținerea contractelor de închiriere sau de arendare cum sunt cele în discuție în litigiul principal, precum și rezilierea de către cele două comune vizate a contractelor de închiriere încheiate cu Askos Properties constituie, din punctul de vedere al acesteia din urmă, evenimente străine, neobișnuite și imprevizibile și, pe de altă parte, dacă Askos Properties a luat toate măsurile pe care putea să le ia, fără a se expune unui sacrificiu excesiv, pentru a aduce aceste contracte în conformitate cu noile cerințe menționate.

- 51 În acest cadru, este necesar să se aprecieze printre altele dacă termenul prevăzut pentru a se conforma noilor cerințe introduse prin modificarea articolului 37i din ZSPZZ a fost suficient de lung. De asemenea, trebuie să se aprecieze dacă, pentru a se conforma acestor noi cerințe, Askos Properties avea o posibilitate reală de a achiziționa o exploatație de creștere a animalelor și de a înregistra numărul de animale solicitat la autoritățile competente. Situația este aceeași în ceea ce privește problema dacă, pentru a-și onora angajamentele, Askos Properties avea posibilitatea de a utiliza alte terenuri decât cele puse la dispoziția sa de comunele în discuție în litigiul principal și dacă a fost posibil să obțină terenuri eligibile pentru măsura 211 din Programul de dezvoltare rurală 2007-2013 de la persoane fizice și juridice private.
- 52 În ceea ce privește, în al doilea rând, aspectul dacă rezilierea unui contract precum cele în discuție în litigiul principal poate intra sub incidența noțiunii de „expropriere a exploatației”, în sensul articolului 47 alineatul (1) litera (c) din Regulamentul nr. 1974/2006, este necesar să se arate că această noțiune nu este definită în acest regulament și nici, în mod indirect, prin trimitere la drepturile naționale ale statelor membre. Astfel, noțiunea respectivă trebuie considerată ca fiind o noțiune autonomă a dreptului Uniunii, care trebuie interpretată uniform pe teritoriul acesteia din urmă, ținându-se seama nu numai de formularea dispoziției menționate, ci și de contextul său și de obiectivele urmărite de reglementarea din care face parte această dispoziție [a se vedea în acest sens Hotărârea din 22 iunie 2021, Venezuela/Consiliul (Afectare a unui stat terț), C-872/19 P, EU:C:2021:507, punctul 42 și jurisprudența citată].
- 53 În ceea ce privește, *primo*, termenii articolului 47 alineatul (1) litera (c) menționat, aceștia se limitează la a indica că „exproprierea unei părți importante a exploatației”, atunci când aceasta „nu era previzibilă la data subscrierii la respectivul angajament”, poate fi printre altele recunoscută de statele membre drept o categorie de cazuri de forță majoră sau de împrejurări excepționale în care nu vor solicita rambursarea unei părți sau a întregului ajutor primit de către beneficiar. Modul de redactare a articolului 47 alineatul (1) litera (c) menționat nu furnizează, așadar, un element util pentru definirea noțiunii de „expropriere a exploatației”, în sensul acestuia.
- 54 *Secundo*, în ceea ce privește contextul în care se înscrie articolul 47 alineatul (1) litera (c) din Regulamentul nr. 1974/2006, este necesar să se arate, mai întâi, că nicio altă dispoziție din regulamentul menționat nu cuprinde definiția noțiunii de „expropriere a exploatației”, în sensul acestuia. În continuare, precizarea potrivit căreia „exproprierea unei părți importante a exploatației” nu trebuie să fie „previzibilă la data subscrierii la respectivul angajament” are vocația de a determina situațiile în care nu are loc o rambursare a ajutorului, iar nu de a clarifica semnificația acestei noțiuni. În sfârșit, celelalte categorii care figurează la articolul 47 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1974/2006 nu conțin mai multe elemente care să permită definirea noțiunii menționate.
- 55 *Tertio*, în ceea ce privește obiectivul urmărit de regulamentul amintit, acesta stabilește, astfel cum reiese din titlul său, normele de aplicare a Regulamentului nr. 1698/2005 privind sprijinul pentru dezvoltare rurală acordat din FEADR. Or, potrivit articolului 37 din acest din urmă regulament, plățile destinate să compenseze handicapurile naturale din zonele montane și plățile în favoarea altor zone care prezintă handicapuri se acordă în principiu exploatanților care se angajează să își desfășoare activitatea agricolă în zonele respective în cursul unei perioade de minimum cinci ani de la prima plată. Realizarea acestui obiectiv presupune, așadar, ca agricultorii care au încheiat contracte de închiriere pentru o perioadă de cel puțin cinci ani pentru a dispune de terenuri care se află în astfel de zone în vederea exercitării activității lor agricole și a obținerii veniturilor de pe urma acesteia să poată utiliza terenurile menționate în perioada respectivă.

- 56 În această privință, se poate deduce din jurisprudența Curții că noțiunea de „expropriere”, în sensul articolului 47 alineatul (1) litera (c) din Regulamentul nr. 1974/2006, include măsurile privative de proprietate, precum și măsurile care pot fi asimilate acestora (a se vedea prin analogie Hotărârea din 12 decembrie 1990, van der Laan-Velzeboer, C-285/89, EU:C:1990:460, punctele 14 și 15).
- 57 În plus, Curtea a statuat deja că reprezintă o lipsire de bunuri, în sensul articolului 17 alineatul (1) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”), desființarea, în mod forțat, complet și definitiv a unui drept de uzufruct, în condițiile în care un asemenea drept constituie un dezmembrământ al dreptului de proprietate, în măsura în care conferă titularului său două atribute esențiale ale acestui drept, și anume dreptul de a utiliza bunul în cauză și dreptul de a încasa veniturile de pe urma acestuia [a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 mai 2019, Comisia/Ungaria (Drepturi de uzufruct asupra terenurilor agricole), C-235/17, EU:C:2019:432, punctele 81 și 82].
- 58 Astfel, atunci când o reglementare națională, prin conținutul său sau ca urmare a punerii sale în aplicare de către o autoritate națională, desființează în mod forțat, complet și definitiv drepturile de a utiliza terenurile în cauză și de a încasa veniturile de pe urma acestora de la un producător care a încheiat un contract de închiriere cu scopul de a dispune de terenurile menționate în perioada multianuală necesară pentru a fi eligibil pentru o finanțare din FEADR, trebuie să se considere că această reglementare implică o lipsire de bunuri, în sensul articolului 17 alineatul (1) din cartă, și constituie, prin urmare, o „expropriere a exploatației”, în sensul articolului 47 alineatul (1) litera (c) din Regulamentul nr. 1974/2006.
- 59 Din dosarul de care dispune Curtea reiese că alineatul 15 din dispozițiile tranzitorii și finale ale Legii de modificare a ZSPZZ impune rezilierea contractelor de închiriere sau de arendare numai cu condiția ca acestea să nu fi fost aduse în conformitate cu noile cerințe prevăzute la articolul 37i din ZSPZZ în termenul acordat în acest scop. Sub rezerva verificărilor care revin instanței de trimitere, rezilierea unui contract de închiriere sau de arendare în temeiul unei astfel de reglementări nu implică, așadar, desființarea, în mod forțat, complet și definitiv, a drepturilor pe care locatarul le are în temeiul unui asemenea contract.
- 60 Cu toate acestea, potrivit jurisprudenței Curții, pentru a stabili existența unei lipsiri de bunuri în sensul articolului 17 alineatul (1) din cartă, trebuie să se examineze nu numai dacă a existat o expropriere formală, ci și dacă situația în litigiu echivalează cu o expropriere de fapt (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 mai 2022, BPC Lux 2 și alții, C-83/20, EU:C:2022:346, punctul 44).
- 61 Revine instanței de trimitere, care nu furnizează nicio indicație cu privire la aspectul dacă Askos Properties avea posibilitatea de a lua măsuri pentru a se conforma noilor cerințe impuse la articolul 37i din ZSPZZ și dacă a luat măsuri în această privință, sarcina de a examina efectele concrete și reale ale introducerii acestor cerințe asupra situației Askos Properties, precum și toate elementele pertinente pentru a stabili dacă a existat, în cauza principală, o privare de dreptul de proprietate. În acest context, revine acestei instanțe sarcina de a efectua printre altele aprecierile indicate la punctul 51 din prezenta hotărâre.
- 62 Având în vedere motivele care precedă, trebuie să se răspundă la prima întrebare că articolul 47 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1974/2006 trebuie interpretat în sensul că rezilierea de către o administrație comunală a unui contract de închiriere sau de arendare privind un teren agricol, încheiat pe o perioadă de cinci ani cu beneficiarul unui ajutor agricol care a fost acordat în cadrul

unor programe de dezvoltare rurală ale unui stat membru la finanțarea cărora a contribuit FEADR, intervenită ca urmare a unei modificări a legislației naționale care a introdus noi cerințe ce condiționează menținerea unui astfel de contract, poate constitui:

- un „caz de forță majoră” sau o „împrejurare excepțională”, în sensul acestui articol 47 alineatul (1), atunci când această reziliere constituie un eveniment străin, neobișnuit și imprevizibil pentru beneficiarul respectiv, iar acesta a luat toate măsurile pe care putea să le ia, fără a se expune unui sacrificiu excesiv, pentru a aduce contractul de închiriere în cauză în conformitate cu noile cerințe introduse;
- un caz de „expropriere a exploatației”, în sensul articolului 47 alineatul (1) litera (c) amintit, atunci când rezilierea menționată constituie o măsură privativă de proprietate care îl lipsește pe beneficiarul respectiv de drepturile de a utiliza terenurile agricole închiriate și de a încasa veniturile de pe urma acestora.

Cu privire la a doua întrebare

- 63 Prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 45 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1974/2006 trebuie interpretat în sensul că se aplică unei situații în care imposibilitatea beneficiarului unui ajutor agricol de a continua să-și onoreze angajamentele luate rezultă din rezilierea de către o administrație comunală a contractului de închiriere sau de arendare privind un teren agricol și încheiat pe o perioadă de cinci ani cu acest beneficiar, intervenită ca urmare a unei modificări a legislației naționale care a introdus noi cerințe, potrivit cărora beneficiarul menționat este obligat să dispună de o exploatație de creștere a animalelor și să înregistreze un anumit număr de animale de fermă la autoritățile naționale competente, a căror respectare este o condiție pentru menținerea unui astfel de contract.
- 64 Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie amintit că articolul 45 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1974/2006 se referă la cazul beneficiarului care se găsește în imposibilitatea de a continua să își onoreze angajamentele luate ca urmare a faptului că exploatația sa face obiectul unei comasări sau al unor măsuri de amenajare funciară decise sau aprobate de autoritățile publice competente.
- 65 Curtea a statuat deja că poate intra sub incidența noțiunilor de „comasare a terenurilor” sau de „măsuri de amenajare funciară” decise sau aprobate de autoritățile publice competente orice operațiune care urmărește reconfigurarea și reajustarea parcelelor agricole pentru a constitui exploatații agricole mai raționale în utilizarea solurilor și care este decisă sau aprobată de autoritățile publice competente (Hotărârea din 16 februarie 2023, Zamestnik Izpalnitelen direktor na Darzhaven fond „Zemedelie”, C-343/21, EU:C:2023:111, punctul 39).
- 66 Această dispoziție nu se aplică în cazul în care imposibilitatea de a continua onorarea angajamentelor asumate de un beneficiar al unui ajutor agrar rezultă din faptul că, întrucât acest beneficiar nu îndeplinește noile cerințe care îi impun să dispună de o exploatație de creștere a animalelor și să înregistreze un anumit număr de animale de fermă la autoritățile naționale competente, administrația comunală este obligată, în temeiul dreptului național, să rezilieze contractul de închiriere sau de arendare, încheiat pe o perioadă de cinci ani cu beneficiarul menționat, privind terenurile necesare exploatației sale.

- 67 Astfel, într-o asemenea ipoteză, imposibilitatea beneficiarului în cauză de a continua să-și onoreze angajamentele ca urmare a pierderii dreptului de a utiliza terenurile necesare pentru exploatarea sa în perioada de îndeplinire a angajamentelor menționate nu rezultă dintr-o măsură de restructurare a solurilor, ci dintr-o modificare a condițiilor de acordare a ajutorului agrar.
- 68 Prin urmare, trebuie să se răspundă la a doua întrebare că articolul 45 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1974/2006 trebuie interpretat în sensul că nu se aplică unei situații în care imposibilitatea beneficiarului unui ajutor agricol de a continua să-și onoreze angajamentele luate rezultă din rezilierea de către o administrație comunală a contractului de închiriere sau de arendare privind un teren agricol și încheiat pe o perioadă de cinci ani cu acest beneficiar, intervenită ca urmare a unei modificări a legislației naționale care a introdus noi cerințe potrivit cărora beneficiarul menționat este obligat să dispună de o exploatare de creștere a animalelor și să înregistreze un anumit număr de animale de fermă la autoritățile naționale competente, a căror respectare este o condiție pentru menținerea unui astfel de contract.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 69 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a opta) declară:

- 1) Articolul 47 alineatul (1) din Regulamentul (CE) nr. 1974/2006 al Comisiei din 15 decembrie 2006 de stabilire a normelor de aplicare a Regulamentului (CE) nr. 1698/2005 al Consiliului privind sprijinul pentru dezvoltare rurală acordat din Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală (FEADR), astfel cum a fost modificat prin Regulamentul (CE) nr. 434/2007 al Comisiei din 20 aprilie 2007,**

trebuie interpretat în sensul că

rezilierea de către o administrație comunală a unui contract de închiriere sau de arendare privind un teren agricol, încheiat pe o perioadă de cinci ani cu beneficiarul unui ajutor agricol care a fost acordat în cadrul unor programe de dezvoltare rurală ale unui stat membru la finanțarea cărora a contribuit Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală (FEADR), intervenită ca urmare a unei modificări a legislației naționale care a introdus noi cerințe ce condiționează menținerea unui astfel de contract, poate constitui:

- un „caz de forță majoră” sau o „împrejurare excepțională”, în sensul acestui articol 47 alineatul (1), atunci când această reziliere constituie un eveniment străin, neobișnuit și imprevizibil pentru beneficiarul respectiv, iar acesta a luat toate măsurile pe care putea să le ia, fără a se expune unui sacrificiu excesiv, pentru a aduce contractul de închiriere în cauză în conformitate cu noile cerințe introduse;**
- un caz de „expropriere a exploatareii”, în sensul articolului 47 alineatul (1) litera (c) amintit, atunci când rezilierea menționată constituie o măsură privativă de**

proprietate care îl lipsește pe beneficiarul respectiv de drepturile de a utiliza terenurile agricole închiriate și de a încasa veniturile de pe urma acestora.

2) Articolul 45 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1974/2006, astfel cum a fost modificat prin Regulamentul nr. 434/2007,

trebuie interpretat în sensul că

nu se aplică unei situații în care imposibilitatea beneficiarului unui ajutor agricol de a continua să-și onoreze angajamentele luate rezultă din rezilierea de către o administrație comunală a contractului de închiriere sau de arendare privind un teren agricol și încheiat pe o perioadă de cinci ani cu acest beneficiar, intervenită ca urmare a unei modificări a legislației naționale care a introdus noi cerințe potrivit cărora beneficiarul menționat este obligat să dispună de o exploatație de creștere a animalelor și să înregistreze un anumit număr de animale de fermă la autoritățile naționale competente, a căror respectare este o condiție pentru menținerea unui astfel de contract.

Semnături